

Araştırma Makalesi

Türkiye’de Yaşayan Iraklıların Suriyeliler ile Paylaştıkları Mültecilik Deneyimleri ¹

Bilge Deniz Çatak Aşkar², Sibel Erdoğan³

Öz

Çeşitli ülkelerden farklı kültürel özelliklere sahip çok sayıda insan, Türkiye sınırlarına giriş yapmaktadır. Türkiye’de farklı statülerde yaşamlarını sürdüren bu insanlar, gündelik rutin içinde yerli halk ile karşılaştıkları gibi diğer göçmen gruplarla da karşılaşmaktadır. Türkiye’de yaşayan çok sayıdaki göçmen grup arasında Iraklılar ve Suriyeliler ise nüfus yoğunluğu açısından önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmada, farklı savaş dönemlerinde birbirlerinden göçmen kabul eden iki farklı ülkenin vatandaşı olan Iraklılar ve Suriyelilerin ortaklaşan ve ayrışan deneyimleri ve bu deneyimler üzerinden kurdukları öteki olgusu üzerinde durulmuştur. Iraklılar ve Suriyeliler arasındaki etkileşim yok sayma, dikkat çekme, kimliğini vurgulama ve görünmez olmaya çalışma gibi stratejiler ile birlikte ele alınmıştır. Iraklılar ve Suriyelilerin Türkiye’deki göçmenlik deneyimleri etrafında gelişen etkileşimleri, on sekiz Iraklı ile gerçekleştirilen derinlemesine yüz yüze görüşmeden elde edilen bulgular çerçevesinde açıklanmıştır. Iraklıların Suriyelilerle her karşılaşması, Suriyeli imgesini inşa ederken aynı zamanda göçmen/mülteci olma durumunun da tekrar tekrar kurgulanmasına sebep olmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Mülteciler, karşılaşma, ötekiler, yabancılık, etkileşim.

¹ Makale Geliş Tarihi: 13.06.2023 Makale Kabul Tarihi: 18.10.2023

² Dr. Arş. Gör. Mersin Üniversitesi, bdenizcatak@mersin.edu.tr, ORCID NO: 0000-0003-3128-5021

³ Dr. Arş. Gör. Mersin Üniversitesi, sblerdoan@gmail.com, ORCID NO: 0000-0003-0428-6432

Research Article

Refugee Experiences Shared by Iraqis Living in Turkey with Syrians

Abstract

People from vast geography and different countries enter the borders of Turkey. These people from different cultural backgrounds encounter and interact with other immigrant groups just as they confront local people. Iraqis and Syrians have an important place in terms of population density among the large number of immigrant groups who left their countries and took refuge in Turkey. This study focused on the common and divergent experiences of Iraqis and Syrians, who are citizens of two different countries that accepted immigrants from each other during different war periods, and the phenomenon of the other they established through these experiences. The interaction between Iraqis and Syrians has been considered in conjunction with strategies such as ignoring, attracting attention, emphasizing identity, and trying to be invisible. The interactions of Iraqis and Syrians in Turkey were explained within the framework of findings obtained from in-depth face-to-face interviews conducted with eighteen Iraqis. Each encounter of Iraqis with Syrians, while constructing the Syrian image, also causes the image of being a refugee/immigrant to be reconstructed over and over again.

Keywords: Refugees, encounter, others, foreignness, interaction.

Giriş

Savaşlar, iç çatışmalar ve doğal felaketlerin sebep olduğu nüfus hareketleri bir yandan farklı kültürleri bir araya getirirken, diğer yandan toplumsal düzlemde birçok sorunu tartışmaya açmaktadır. Çatışma, şiddet ve zulüm sebebiyle zorla yerinden edilen kişilerin sayısı küresel çapta artış gösterirken, Türkiye en fazla sayıda mülteciye ev sahipliği yapan ülke olma özelliğini sürdürmektedir (UNHCR, 2016, s.7). Özellikle komşu ülkelerdeki istikrarsızlık sebebiyle göç hareketlerinin hedefi olan Türkiye’de geçici koruma kapsamındaki Suriyeliler 3.366.185 (Göç İdaresi Başkanlığı, 2023) kişi ile en yoğun nüfusu oluştururken, uluslararası koruma statüsündeki Afganlar ve Iraklılar kalabalık göçmen gruplarını oluşturmaktadır. Pakistan, Filistin, Ukrayna, Bangladeş, Türkmenistan, Özbekistan, Fas, Yemen, İran gibi geniş bir coğrafyadan farklı uyruklardan kişiler de farklı statülere sahip bir şekilde Türkiye’de yaşamlarını sürdürmektedir.

Suriyelilerin kitlesel olarak gelmelerinin öncesinde göreceli olarak daha az mülteciye ev sahipliği yapan Türkiye’de dönüşen göç olgusunun neticelerinden biri olarak mülteci tartışmalarının artması bu makalenin üzerinde duracağı konulardan biridir. Türkiye’de daha önceden de var olan mülteci nüfusu, Suriyelilerin gelişi ile birlikte daha da görünür olurken, bazı durumlarda tepkilerin odağı olmaktadır. Suriyelilerin kitlesel olarak Türkiye sınırından girmeleri sonucunda değişen mültecilik tanımlarının diğer mülteci gruplar için karşılığını anlamak önemlidir. Suriyelilerin Türkiye gündelik yaşamına dâhil olmasının diğer bir göçmen grup olan Iraklıların yaşamları üzerinde etkisinin olup olmadığını anlamak amacıyla, Türkiye’de yaşayan Iraklılarla görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Ülkelerinden ayrılarak Türkiye’ye sığınan çok sayıdaki göçmen grup arasında Iraklılar ve Suriyeliler, nüfus yoğunluğu açısından önemli bir yere sahiptir. Farklı kimliklere sahip olmalarının yanında bazı ortak deneyimleri paylaşan bu kişiler, yerli halkla karşılaştıkları gibi birbirleriyle de etkileşime girmektedir. Iraklıların Suriyeliler ile yaşadıkları her bir karşılaşma, Suriyeli imgesini yeniden kurarken aynı zamanda mülteci olma / göçmenlik imgeleri de tekrar tekrar kurgulanmaktadır. Bu çalışma, çoğu zaman sosyal yardımlara ihtiyaç duyan, belirli tehlikeler karşısında kırılgan durumda olan mültecilerin, diğer bir mülteci grup ile gündelik yaşamda kesiştiği noktaları ve bu kişilerin kurduğu ilişkileri anlamaya çalışmaktadır. Iraklı mültecilerin Suriyelileri tanımlarken farklılıkları mı yoksa benzerlikleri mi daha çok vurguladığı, kaynak paylaşımının ne derece önemli olduğu, ortak dil ve savaş deneyimlerinin diğerlerini tanımlamadaki yeri çalışmanın sorularından bazılarını oluşturmaktadır. Göç literatüründe yoğun olarak, göçmen grup ve yerli halk arasındaki etkileşim üzerinde durulmaktadır. Yaşam alanına sonradan dâhil olan, yerli halkın yabancı göçmen grupların kendi aralarındaki ilişki ise çoğu zaman göz ardı edilmektedir.

Modern ve akılcı beklentilerin temelinde, engellenemez olmasına rağmen savaşın bir sapkınlık, barışın ise erişilemez bir amaç olduğu düşüncesi yatmaktadır. Ancak bu beklentiye rağmen tarihte barış hep istisna, savaş

da kural olagelmıştır (Sontag, 2004, ss.74-75). Ortadoğu ise, bu kuralın geçerli olduğu bölgelerin başında gelmektedir. Ortadoğu'daki birçok ülkede istikrarın sağlanamaması sebebiyle bölgedeki göç rotaları sürekli olarak değişmekte, bir dönem sığınmacı kabul eden bir ülkenin vatandaşları sonrasında başka ülkelerde sığınma arayışına girebilmektedir. Özellikle 1990 yılından itibaren Irak, ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik kurumlarıyla birlikte çöküşüne yol açan bir dizi karmaşa ve savaşa şahit olmuştur. Ülkede, hâlihazırda var olan siyasi ve mezhepsel ayrılıklara yabancı ülkelerin müdahale etmesi ile birlikte yıllar süren şiddetli çatışmalar yaşanmıştır. 1988 İran-İrak savaşından 2014 yılındaki IŞİD saldırılarına kadar geçen dönemde, ülkelerinde yaşama şansı bulamayan Iraklılar, komşu ülkelere ve batıdaki diğer ülkelere sığınmışlardır. Çatışma dönemlerinde farklı etnik ve dini kimliklerin tehdit edilmesi sonucu, farklı aidiyetlerden Iraklılar çareyi başka ülkelere göç etmekte bulmuştur. Türkiye Irak'ın komşusu olarak farklı dönemlerde farklı kimliklerden Iraklıların göç hareketiyle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle Körfez Savaşı'ndan bu yana Iraklılar Türkiye'deki göçmenler arasında nüfus açısından yoğun grupların başında gelmektedir.

Iraklıların kitlesel göçleri, Suriye iç savaşına kadar Ortadoğu'daki en büyük yer değiştirmeyken bu durum 2011 yılından sonra bazı değişiklikler göstermiştir. Suriye'de yaşanan savaşa müdahil olan Türkiye, aynı zamanda en fazla sayıda Suriyeliye ev sahipliği yapmaktadır. Suriyeliler de tıpkı Iraklıların birçoğu gibi, bir ülkeden diğerine, bir statüden öbürüne değişen ve çoğu zaman kırılğan olan bir yaşamı devam ettirmeye çalışmaktadır. Özellikle IŞİD'in bölgedeki varlığı, Suriyelilerin Iraklılar ile benzer deneyimler yaşamasına sebep olmuştur. Öncelikle can güvenliği sebebiyle birçok Suriyeli hem ülke içinde hem de sınır ötesi olmak üzere yer değiştirmek zorunda kalmıştır. 2011 yılında başlayan savaşın etkisinin sürdüğü Suriye'de de tıpkı Irak gibi ülke genelinde istikrar sağlanamamıştır.

Irak ve Suriye'de yaşanan çatışmaların gerekçeleri ve gelişimi birbirinden oldukça farklı olmakla birlikte her iki ülkedeki iktidarın bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. İktidarın Arap sosyalizmi ve milliyetçiliğinin bileşeninden oluşması ve diktatör özelliklere sahip bir kişide gücün birleşmesi her iki ülkedeki siyasi yapının ortaklaştığı alanlar olmuştur. Irak ve Suriye'de yaşanan çatışmalar Türkiye açısından komşu iki ülkenin savaşı olarak bir dış politika meselesi iken, bu bölgelerden insanların can güvenliği gerekçesiyle Türkiye'ye sığınması ile birlikte bu savaşlar, sınır güvenliği ve ülkeye sığınan kişiler gibi konular itibarıyla iç politikayı ilgilendiren bir mesele haline dönüşmüştür.

Makalenin ilk bölümünde, Irak tarihinde göç hareketlerine sebep olan çatışma ve düzensizlik dönemlerinin üzerinde durularak, Türkiye'nin Iraklıların kitlesel göçleri karşısındaki durumu tartışılmıştır. Bu bölümde Iraklı katılımcıların savaş deneyimlerine de yer verilmiştir. Savaşlar her insanı farklı düzeylerde etkilemesinin yanında,

insan yaşamı üzerinde bazı ortak etkilere sahiptir. Güvenlik durumunun ciddi derecede kötüleşmesinin yanında şiddet, kargaşa, insan kaçırma, tecavüz, ne zaman nerede patlayacağı bilinmeyen bombalar ve temel insani ihtiyaçların karşılanamaması savaşların ortak noktalarını oluşturmaktadır. Savaş anlatılarının üzerinde durularak, kendi ülkelerinden farklı bir ülkede Suriyeliler ile karşılaşan Iraklıların, diğer mülteci grubu tanımlamada savaş deneyimlerini ne derece göz önünde tuttuğu anlaşılmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde Suriye savaşı, Türkiye'deki Suriyelilerin statüleri, hakları ve günlük hayattaki deneyimlerinden söz edilmiştir. Bu bölümde ayrıca, ülkelerinde savaşı yaşayan kişiler olarak Iraklı katılımcıların Suriye savaşı ile ilgili düşünceleri ele alınmıştır. Araştırmanın son bölümünde ise, Türkiye'de vatandaş olmayan Iraklı ve Suriyelileri çevreleyen yasal, ekonomik ve siyasi yapı dikkate alınarak farklı statülerdeki Iraklılar ile Suriyelilerin etkileşimlerine odaklanılmıştır. Iraklıların Suriyelilerle olan etkileşimi mültecilik deneyimleri üzerinden tartışılarak, yabancı olanın tanımlanmasında kullanılan ölçütler anlaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın Yöntemi

Iraklılar ve Suriyelilerin Türkiye'deki mültecilik deneyimleri üzerinden etkileşimlerini ele alan bu çalışmada, on sekiz Iraklı göçmen ile yarı yapılandırılmış sorular aracılığıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşülen Iraklılar, 21 ila 52 yaş aralığındaki 11 kadın ve 7 erkekten oluşmaktadır. Görüşülen kişilere kartopu metodu ve sahada tecrübeli kişilerin yardımı ile ulaşılmıştır. Katılımcıların seçiminde cinsiyet ve yaş aralığı açısından çeşitlilik gözetilirken, farklı etnik-dini kimliklerden ve ekonomik düzeylerden kişilerin seçimine dikkat edilmiştir. Çalışmaya dâhil olan katılımcıların gizliliğini korumak adına, katılımcılar G1, G2 şeklinde devam eden kodlarla ilişkilendirilmiştir.

Tablo 1. Katılımcılara İlişkin Sosyodemografik Veriler

Katılımcının Kodu	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Türkiye'de Yaşanan Süre
G1	Kadın	45	Ev Hanımı	9 yıl
G2	Kadın	21	Öğrenci	15 yıl
G3	Kadın	38	Sekreter	8 yıl
G4	Kadın	46	Ev Hanımı	9 yıl
G5	Kadın	24	Tercüman	9 yıl
G6	Kadın	35	Öğretmen	16 yıl
G7	Kadın	22	Öğrenci	9 yıl
G8	Kadın	25	Kuaför	9 yıl
G9	Kadın	43	Ev Hanımı	9 yıl
G10	Kadın	23	Öğrenci	9 yıl

Katılımcının Kodu	Cinsiyet	Yaş	Meslek	Türkiye’de Yaşanan Süre
G11	Kadın	38	Öğretmen	9 yıl
G12	Erkek	31	Öğretmen	16 yıl
G13	Erkek	24	Öğrenci	9 yıl
G14	Erkek	33	İşyeri sahibi	9 yıl
G15	Erkek	32	Berber	9 yıl
G16	Erkek	23	Öğrenci	9 yıl
G17	Erkek	52	İşyeri sahibi	5 ay
G18	Erkek	22	İşyeri sahibi	5 yıl

Katılımcılar arasında Arap, Türkmen ve Kürt etnik kimliklerinden ve Şii, Sünni mezheplerinden kişiler bulunmaktadır. Türkiye’ye yasal yollardan giriş yaptığını belirten katılımcılar, Türkiye’de uluslararası koruma kapsamında yaşamlarını sürdürmektedir. Katılımcılar, Türkiye’de kalış süreleri açısından da birbirinden farklılaşmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu, Irak’ta 2014 yılında IŞİD’in şiddet eylemlerinin artması sonucu ülkesinden ayrılmak zorunda kaldığını belirtirken, 2003-2008 yılları arasında Amerikan işgali ve ardından gelen mezhep çatışmaları dolayısıyla Türkiye’ye geldiğini belirten katılımcılar da olmuştur. Görüşülen kişilerden üç katılımcı, 2003 yılında Irak’ın işgal edilmesinin ardından Suriye’ye gittiğini belirtirken, on beş katılımcı Irak’tan çıktıktan sonra ilk ülke olarak Türkiye’ye geldiğini dile getirmiştir. Görüşülen kişilerden aydınlatılmış onam alınmış, katılımcılara kimliklerinin gizli tutulacağı bilgisi verilmiştir. Görüşmeler, katılımcıların izni alınarak ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir. Her bir görüşme yaklaşık bir saat sürmüştür.

Görüşmeler, Iraklı katılımcıların göç hikâyeleri ve Suriyelilerle gündelik deneyimleri/karşılaşmalarına yoğunlaşmıştır. Gerçekleştirilen derinlemesine görüşmeler, göçmenlerin ev sahibi ülkenin göç mevzuatını deneyimleme biçimlerini ve bunun gündelik deneyimlere ve diğer göçmenlerle olan ilişkilerine nasıl yansıdığını anlayabilmek açısından önemlidir. Görüşmeler sonucunda ortaya çıkan araştırma verileri betimsel analizden yararlanılarak, belirlenen temalar doğrultusunda değerlendirilmiştir. Araştırma soruları aracılığıyla kodlanan veriler çeşitli temalar altında birleştirilmiştir. Araştırmada ilk olarak cinsiyet, doğum yeri, doğum tarihi, eğitim durumu, meslek, gelir düzeyi ve ana dil şeklinde sıralanan veriler ele alınmıştır. İkinci kısımda, Irak’ta yaşanan şehir, Irak’tan çıkış tarihi ve sebepleri, kişilerin savaş deneyimleri ve bu deneyim bağlamında Iraklı katılımcıların Suriye’de yaşanan savaş ile ilgili düşünceleri ele alınmıştır. Araştırma sorularının üçüncü kısmında, katılımcıların göç hikâyelerine odaklanılmıştır. Bu bağlamda göç etmeye karar verme süreçleri, göç yollarında yaşananlar, göç hareketine dâhil olan kişiler, takip edilen güzergâh (yasal yollardan başka bir ülkeye giriş veya kaçakçılar vasıtasıyla sınır geçme gibi) ve Türkiye’yi seçme gerekçeleri ele alınmıştır. Araştırma sorularının dördüncü bölümünde, gündelik yaşamda barınma, sağlık, eğitim, alışveriş, çalışma gibi temas noktalarında karşılaşılan

Iraklı ve Suriyelilerin deneyimleri üzerine oluşturulmuştur. Araştırma sorularının bu bölümü, gündelik yaşamı paylaşan Suriyelilerin ve Iraklıların kurdukları ilişkiler, diğerlerini tanımlama ölçütleri, beklentiler ve iki taraf arasındaki ortak ve ayrışan özellikleri içermektedir. Burada, Iraklı katılımcılara Suriyeli komşu ya da akrabalarının olup olmadığı sorulmuş, var olan ilişkilerle ilgili bilgiler alınmıştır. Araştırma sorularının son bölümü, ayrımcılık ve ayrıcalık kavramları çerçevesinde oluşturulmuş ve Iraklı katılımcılara Türkiye’de yaşayan ve diğerlerinden görece daha ayrıcalıklı konumda olduğunu düşündükleri bir göçmen grubun olup olmadığı ile ilgili düşünceleri sorulmuştur. Bu kısımda ayrıca, Iraklı katılımcıların daha önceden komşu ülke vatandaşı olan Suriyelilerle ilgili düşüncelerinin, Türkiye’de birlikte yaşama sonunda değişip değişmediği üzerinde durulmuştur.

Irak’ın Savaş Tarihi ve Yerinden Edilen Iraklılar

Irak tarihinin son kırk yılına bakıldığında ülkenin birçok savaş, ekonomik ambargo, yabancı işgali ve terörizm ile karşı karşıya kaldığı görülmektedir. 1980-1988 Irak-İran savaşı, 1990 Irak’ın Kuveyt’i işgali, 2003 Irak’ın Amerika tarafından işgal edilmesi ve ardından gelen mezhep çatışmaları, son olarak IŞİD gibi terör örgütlerinin şiddet eylemleri, Iraklıların yaşamlarını farklı dönemlerde farklı ayrışmalar üzerinden etkilemiştir. Irak bütün bu savaşların yanında, yüz binlerce insanın ölmesine sebep olan ağır ekonomik ve politik yaptırımlara maruz kalmıştır (Siklawi, 2016, s.263). Ancak, Amerikan işgali ve ardından yaşanan iç savaştan sonra koşullar daha da ağırlaşmış, daha fazla can kaybına ve Irak devletinin kurumlarıyla birlikte çözülmesine yol açmıştır.

Art arda gelen savaşlar ve bu savaşların etkisiyle meydana gelen krizler, Irak’ın toplumsal dokusunun giderek daha fazla parçalanmasına ve istikrarsızlığın uzun yıllar sürmesine sebep olmuştur. Irak’ın toplumsal yapısını sarmalayan bu krizler bir yandan da, kendilerini korumaya yönelik araçlardan yoksun olan toplumdaki kırılgan grupların daha çok zarar görmesine yol açmıştır. Aynı krizlerin farklı gruplar üzerindeki şiddetinin farklılaşması, sosyal yapıda büyük dengesizlikler yaratarak var olan eşitsizlikleri derinleştirmiştir. Savaş koşullarında temel ihtiyaçlara erişebilmek için gerekli olan maddi birikim ya da göç ederken kullanılacak vasitanın seçimi gibi durumlar, savaşların insanları eşitlemediğini örneklendirmektedir. Savaşlar, yaşandığı bölgedeki bütün insanları etkilerken, savaşı her birey farklı deneyimlemektedir.

Irak’ta savaşların sürekliliğinden bahseden katılımcılar, farklı dönemlerde yaşanan bu savaşlardan etkilenecek ülkelerinden ayrılmak durumunda kalmışlardır. Katılımcılar arasında, Arap-Sünni, Arap-Şii, Türkmen-Sünni kişiler vardır. Katılımcılar, çeşitli savaş dönemlerinde farklı etnik ve dini kimliklerin hedef gösterilmesi yüzünden can ve mal güvenliklerinin kalmadığı gerekçesiyle göç etmek zorunda kaldıklarını belirtmiştir. Çatışmalar ve şiddet ortamı ülkeden ayrılma konusunda başat unsurken, yaşanan bölgenin IŞİD tarafından ele geçirilmesi, fidye için kaçırılma olayları ve tehdit alma gibi durumlar da katılımcıların ülkelerinden ayrılmasına sebep olmuştur. 22

yaşında kadın bir katılımcı Irak'ta yaşadığı savaş deneyimini, “çocukluğumdan hiçbir şey hatırlamıyorum sadece savaşı hatırlıyorum” şeklinde ifade etmiştir. Savaş deneyimlerini öğrenmeye yönelik sorulara katılımcıların çoğunluğu, “hangi savaş?” sorusuyla karşılık vererek hayatlarının büyük bir kısmını farklı savaşlarda geçirdiklerini dile getirmiştir.

1977 doğumluyum. 80 savaşını yaşadık, ta bugüne kadar. Hala da savaşlar devam ediyor. 80 senesinin savaşları çok zor geçti. Sekiz sene bir savaştır. İlkokula giderken uçaklar, bombalar başımızın üzerinden geçirdi. Sonra 90 senenin savaşı geldi. Otuz iki devletin hepsi Irak'ın üstüne geldiler. 90 senesinin savaşı bitti, bir sürü ambargoyla yaşadık. O da bitti, IŞİD geldi. Daha IŞİD bitmeden mafyalar ortaya çıkmaya başladı. IŞİD geldikten sonra kadınları, çocukları kaçırıyorlar, kendilerine alıyorlar. Onun korkusuyla uzun zaman yaşadık. Evden çıkmamaya başladık (G1).

Doğduğumda savaş vardı. Annemlerin zamanında İran savaşı vardı. Amerika Irak'a girdikten sonra kötüleşti durum. Onlar çıktı hala savaş devam ediyor (G2).

Şiddetin arttığı dönemlerde kişiler etnik, dini, siyasi kimliklerine bağlı olarak, onları yaşadıkları yerlerden uzaklaştırmayı amaçlayan yıldırma ve terör eylemlerinin hedefi haline gelebilmektedir. Farklı kimliklerin daha fazla tehdit aldığı çatışma ortamlarında yabancılar da daha fazla göze batmaya başlamaktadır. Iraklı kadın bir katılımcı, savaş zamanında Suriyeli eşinin doğrudan ölümle tehdit edilmesini eşinin yabancı oluşuna bağlamaktadır. Irak'ta Suriyeli kimliği ile yıllarca yaşayan bu kişinin ülkeyi terk etmemesi halinde öldürülmekle tehdit edilmesinin gerekçelerinden biri de belli bir maddi güce sahip olmasıdır. Burada yabancından istenen, bütün kazanımlarını geride bırakarak ülkeden ayrılmasıdır.

Irak'ta savaştan önce etraftakiler eşimin Suriyeli olduğunu biliyorlardı. Saddam döneminde Suriyeliler rahattı. Savaştan sonra, eşim işe giderken arabayı silahlı durdurdular. İki kere daha böyle oldu. Eşimin babası dedi daha burada kalmıyoruz. Bütün fabrikaları sattık, eşyalarımızdan alabildiğimizi aldık. Suriye'ye gittik (G3).

İnsanların öldüğü, toplumsal anlamda birçok kaybın yaşandığı savaşların önemli bir sonucu ülkelerinden ayrılmak zorunda bırakılan Iraklılar olmuştur. Kökleri mezhepsel ve etnik gerilimlere dayanan ve dış müdahalelerle daha da karmaşıklaşan bu yerinden edilmeler, Irak tarihinin bir parçası olarak dalgalar halinde devam eden sürekli bir fenomen haline gelmiştir (IOM, 2018, s.6). Irak'a komşu olan Türkiye, Iraklıların kitlesel göç hareketlerinden en fazla etkilenen ülkelerden biri olmuştur. Türkiye'ye gelen her bir Iraklı göçmenin etnik ve dini kimliklerine ve sosyo-ekonomik durumlarına göre göç deneyimleri de farklılaşmaktadır. Ancak, birçok Iraklı'nın Türkiye'ye

gelirken benzer göç güzergâhlarını takip etmesinde olduğu gibi her bir grubun göç deneyiminin keşiştiği süreçler de söz konusudur. Bu çalışma, Iraklıların Türkiye'ye yönelen göç hareketlerini dört dönem üzerinden değerlendirmektedir.

Iraklıların Türkiye'ye ilk kitlesel akını İran-Irak savaşı sebebiyle olmuştur. Irak hükümetinin İran'la iş birliği yapmakla suçladığı Kürtlere karşı yürüttüğü Anfal Harekâtı ve 1988'de kimyasal gaz kullanarak binlerce kişinin ölümüne yol açtığı Halepçe Katliamı, bu ani nüfus hareketine neden olmuştur (Danış, 2007 s.193). İran-Irak savaşının sonunda, Halepçe olaylarına benzer bir katliamdan korkan yaklaşık yüz bin Iraklı Kürt, bu dönemde Türkiye'ye sığınmıştır. Ancak bu dönem gelenlerin büyük çoğunluğu, bir süre sonra Türkiye'den ayrılmıştır. 1988'de yaşanan savaştan kaçan yaklaşık 30.000 Iraklı Türkiye'de yaşamaktayken, ardından gelen 1991 Körfez Savaşı'ndan dolayı yüzbinlerce Iraklı daha Türkiye'ye giriş yapmıştır (Kaynak, 1992, s.47).

1991'de kitleler halinde Türkiye'ye yönelen sığınma hareketi, Iraklıların Türkiye'ye kitlesel göçünün ikinci dalgasını oluşturmaktadır (ORSAM, 2010, s.8). 1991 yılında çoğunluğunu Kürtlerin oluşturduğu ve aralarında Arap, Keldani, Nasturi, Türkmen, Süryanilerin de bulunduğu 467.489 Irak vatandaşı, Türkiye ve Irak sınırındaki dağlık bölgeden Türkiye'ye giriş yapmıştır (Yıldız, 2018, s.56). Bu süreçte Türkiye, cumhuriyet tarihinde ilk defa çoğunluğu Türk ve Müslüman olmayan, farklı etnik ve dini kimliklere sahip kişilerin göçüyle karşılaşmıştır (İçduygu & Aksel, 2013, s.167). Iraklıların kitlesel göçüyle karşılaşan Türkiye (yaklaşık beş yüz bin kişi (ORSAM, 2010, s.8), bu dönemde çok sayıda Iraklı'nın ülke üzerinden Avrupa'ya geçişiyle transit ülke konumuna gelmiştir.

Irak'tan Türkiye'ye yönelen göç hareketlerinin üçüncü dalgası, Amerikan'ın Irak'ı işgal etmesiyle birlikte ortaya çıkmıştır. Saddam Hüseyin rejiminin devrildiği bu dönem, uzun süreli istikrarsızlığın, mezhep savaşlarının ve milyonlarca Iraklı'nın ölümüyle sonuçlanmıştır (IOM, 2018, s.1). Irak'ın Sünni ve Şii toplulukları arasındaki mezhepsel gerilimler, Şiiler tarafından kutsal kabul edilen Samarra'daki El-Askeri camisinin 2006 yılında bombalanmasıyla keskin bir şekilde artış göstermiştir. Bu olay her iki topluluktan ve diğer gruplardan Iraklı'nın dini kimlikleri temelinde hedef gösterilerek öldürülmesine ve tekrardan binlerce Iraklı'nın ülkelerinden ayrılmasıyla sonuçlanmıştır (UNHCR, 2006, s.1). Irak kaynaklı yaşanan göç hareketleri 2007 yılında doruk noktasına ulaşırken, Avrupa ülkelerinin kabul politikalarını ve sınır denetimlerini sertleştirmesi sonucunda Irak'a komşu ülkelerde kalabalık bir Iraklı mülteci nüfusu birikmiştir (Danış, 2007, s.194).

İŞİD'in ülkenin büyük bölümünde etkinlik kazandığı 2014 yılında, Irak'ta güvenlik durumu tekrardan bozulmaya başlamıştır (UNCHR, 2019, s.12). İŞİD kontrol altında tuttuğu bölgelerde korku salmak, kontrolü sağlamak ve intikam almak için sürekli ve kasıtlı bir şekilde sivilleri infaz politikası uygulamıştır. (Human Rights Council,

2018, s.7). IŞİD'in varlığı 6 milyon Iraklı'nın yani Irak nüfusunun %15'inin yerinden edilmesine neden olmuştur. Bu dönemde yaşananlar, 2.7 milyon kişinin yerinden edildiği 2006-2008 mezhep çatışmalarıyla kıyaslandığında, ülkede son zamanlarda kaydedilen en yoğun yerinden edilme krizi olmuştur (IOM, 2018, s.50). IŞİD karşıtı askeri operasyonlar 2017'den bu yana büyük çoğunlukla son ermiş, 2018'de IŞİD saldırıları azalma göstermiştir. Ancak, güvenlikle ilgili kazanımlar karmaşıktır, özellikle daha önce IŞİD'in hâkimiyet kurduğu bölgelerde güvensizlik devam etmekte, IŞİD üyelerinin bölgede halen varlığını sürdürmesi nedeniyle durumun hassasiyetini koruduğu belirtilmektedir (UNCHR, 2019, s.13).

IOM'un 2022 (s.3) tarihli raporuna göre, 574 bin Iraklı yaşanan çatışmalar dolayısıyla başka ülkelerde yaşamlarını devam ettirmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre 01.06.2023 tarihi itibarıyla, ikamet izni ile Türkiye'de bulunan Iraklı sayısı 115.822 ile ikinci sırada yer alırken, 4.083 Iraklı 2022 sonu verilerine göre uluslararası koruma başvurusunda bulunmuştur. Suriye iç savaşına kadar Ortadoğu'daki en büyük nüfus hareketliliğine sahip olan Iraklılar, Türkiye'de de diğer mülteci gruplar arasında sayıca önemli bir yere sahiptir. Bölgedeki siyasi çalkantıların sonucu olarak, komşu iki ülke olan Suriye ve Irak, farklı savaş dönemlerinde ev sahipliği-misafirlik gibi değişen rollere sahip olmuşlardır. 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşında birçok Suriyelinin Irak'a sığınmasının öncesinde, özellikle 2003 savaşından sonra Irak'tan Suriye'ye kitlesel göçlerin yaşandığı bilinmektedir.

Türkiye'de Yaşayan Suriyeliler

2011 yılının Mart ayında, Suriye'nin güney kenti olan Dera'da okul duvarlarına rejim karşıtı yazılar yazan çocukların tutuklanması binlerce insanın bu durumu protesto etmesine yol açmıştır. Dera'daki kıvılcımın kısa süre içinde Suriye'nin diğer şehirlerine sıçramasıyla, baskının ve yolsuzlukların bitmesi gibi birçok talebin dile getirildiği gösteriler ülkenin büyük bölümüne yayılmıştır. Dera'da ortaya çıkan protestolar başlangıçta yerel görülse de, işsizlik ve yolsuzlukla mücadele, özgürlük gibi taleplerin ülkenin genelini kapsamı sebebiyle kısa sürede Humus, Lazkiye, Şam ve Hama gibi diğer şehirlere de hızla yayılmıştır (McHugo, 2015, s.222). Halkın bu tür taleplerine güvenlik güçlerinin orantısız bir şekilde karşılık vermesi, muhaliflerin şiddete başvurması ve aşiretlerin kendilerini koruma adına öz savunma pozisyonu alması sonuç olarak Suriye'yi karşılıklı olarak insanlık suçlarının işlendiği bir savaş alanı haline dönüştürmüştür (Erich, 2014, s.1).

Suriye'de hizipleşen gruplar arasındaki çatışmalarda, artık ne zehirli gazlar ne de işkence gibi insanlık suçları tabu sayılmaktadır. İnsan öldürmenin çoğu zaman suç sayılmadığı Suriye savaşında yağma, tecavüz, evlere zorla girme gibi suçlara da zemin hazırlanmaktadır. Savaş ortamında, kolaylıkla suçlanarak, şiddet uygulanabilecek, öldürülebilecek kişilere dönüşen ötekiler ise, komşu olmaktan çıkarak, yok edilmesi gereken bir şeye dönüşmektedir (Fisk, Cockburn & Sengupta, 2015, s.8).

Zamanla farklı ülkelerin savaşa dâhil olması ve IŞİD gibi terör örgütlerinin saldırıları, Suriye savaşını içinden çıkılmaz bir hale sokmuştur. Bölgedeki IŞİD tehdidi, Suriyelilerin de Iraklılara benzer zulümlere uğramasına sebep olmuştur. Ölü sayısının sayılamayacak kadar çok olduğu Suriye’de, hayatta kalanların büyük çoğunluğu farklı ülkelere sığınırken, diğer bir kısmı ülke içinde yer değiştirmek zorunda kalmıştır. Zaman içinde çatışan grupların artması ve savaşın farklı bölgelere sıçraması, ülkedeki farklı kimliklerden kişilerin savaşla karşı karşıya gelmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, Suriye’nin farklı etnik ve dini kimliklerinden kişiler, savaşın belirli dönemlerinde karşı karşıya kaldıkları tehditler sonucunda göç etmek durumunda kalmışlardır.

Türkiye’de gündelik tartışmalarda, medyada ve politik söylemde Suriyeliler konusu tartışılırken sıklıkla Suriye’deki savaş da dile getirilmektedir. Taraflar, güvenli bölgeler, terör örgütleri, sınırlar, anlaşmalar gibi kavramlar üzerinden tartışılan savaş, hem Iraklılar hem de Suriyelilerin bireysel yaşamları üzerinde bazı ortaklıklara sahiptir. Yaşanmış savaş deneyimlerinin öteki ile olan ilişkileri nasıl şekillendirdiğini anlamak amacıyla Iraklı katılımcılara Suriye savaşıyla ilgili düşünceleri sorulmuştur. Iraklı katılımcıların bu konudaki ifadelerinde dikkat çeken bir nokta, kendi ülkelerinde yaşanan savaş ile Suriye’deki savaş arasında ayırım yapmaları olmuştur. Katılımcıların bazıları Irak’ın işgal edildiğini ve dış müdahaleye maruz kaldığını, Suriye’nin ise Suriyelilerin sebep olduğu bir iç savaş yaşadığını dile getirmiştir.

Bizim gibi oldular maalesef. Burada ne kadar güvende de olsak, hep aklımız Irak’taki akrabalarımızda. Suriyeliler de aynı durumda (G5).

Onların savaşı iç savaş. İç savaş olduğu için bizimkinden çok farklı. Bizim ülkemizi başka ülke gasp etti. Onları kendi ellerinden olmuş. Bizimki daha zordu çünkü elimizden hariç bir şey oldu (G12).

Kendi elleriyle kendi başlarına getirdiler. Devlet içinde devlet kurmaya çalıştılar. Onlar kendi aralarında savaştılar (G6).

Yıllarca savaşın sürdüğü Suriye’nin bazı bölgelerinde güvensiz ortam devam etmektedir. Ülkenin bazı bölgelerinde düzen görece sağlansa da, radikal unsurların varlığı normalleşme için tehdit oluşturmaya devam etmektedir. 3RP (Regional Refugee and Resilience Plan (3RP), 2022, s.3) raporunda da belirtildiği üzere Suriye’de yaşanan bu durum, dünyadaki en büyük yerinden edilme krizi olma özelliğini sürdürmektedir. Ülkede devam eden çatışmalar yüzünden, 6.7 milyon (IOM, 2022, s.180) Suriyeli ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Suriye ile 911 km ortak sınırı olan Türkiye ise, hem Suriye savaşından hem de Suriyeli nüfus hareketlerinden en fazla etkilenen ülkelerin başında gelmektedir. Göç İdaresi Başkanlığı’nın (GİB, 2023) 01.06.2023 tarihli verisine göre, Türkiye’de

geçici koruma statüsüne sahip 3.366.185 milyon Suriyeli yaşamaktadır. Türkiye’de yaşayan Suriyelilerin eğitim, sağlık ve istihdam gibi temel gereksinimlerinin karşılanması için temel oluşturan Geçici Koruma Yönetmeliği (GKY) 2014 yılında uygulamaya girmiştir. Geçici Koruma Statüsü, Türkiye’de yaşayan Suriyelilere Türk vatandaşlığına başvurma ya da uzun dönem ikamet izni hakkı vermemektedir. Türkiye’de yaşayan Suriyeliler geçici koruma kapsamında sağlık, eğitim, iş yaşamına erişim gibi hizmetlerden ilgili bakanlıkların kontrolünde yararlanabilmektedir. Geçici korumadan yararlanan bütün Suriyeli çocuklar devlet okullarına kayıt olma hakkına sahiptir. Aynı şekilde, Suriyeli üniversite öğrencileri de öğrenim ücreti ödemediği eğitim alabilmektedir. Her ne kadar Suriyeliler temel haklara erişebilseler de, uygulamada bu haklara erişimin bazı kısıtlamalara sahip olduğu söylenebilir. Suriyelilerin kayıtlı istihdama dâhil olabilmeleri için çalışma izni almaları gerekmektedir. Çalışma izninin alınması için ise işverenlerin başvurması gerekirken bazı durumlarda işverenler bu izni alma konusunda isteksiz davranmaktadır. Suriyeliler çoğu zaman, daha uzun saatler ve daha az ücretler karşılığında çalışmayı kabul etmek zorunda kalmakta ve ücretleri düşürmekle suçlanmaktadır. Türkiye’de Suriyeliler ile ilgili en çok tartışılan konuların başında vatandaşlık alan Suriyeliler gelmektedir. Türk vatandaşlığı verilen Suriyelilerin sayısı, 19.12.2022 tarihi itibarıyla 126 bin 786 olarak açıklanmıştır. Bunun yanında, ülkelerine gönüllü olarak geri döndüğü belirtilen Suriyelilerin sayısı ise, 05.10.2022 tarihinde 526 bin 932’dir (Mülteciler Derneği, 2023).

Suriye’de savaşın başlamasından itibaren devam eden açık kapı politikası sonucunda özellikle kentsel alanlara yerleşen Suriyeliler daha öncesinde Türkiye’de yaşamını sürdüren diğer göçmen gruplara göre çok daha görünür olmaya başlamışlardır (Üstübcü, 2020, s.288). Suriyelilerin daha görünür olmalarına neden olan bölgedeki Suriyeli nüfusunun artışı, bazı tepkileri de beraberinde getirmektedir. Özellikle bir yere sonradan gelenlerin sayılarındaki artış başta yerli halkta bazı rahatsızlıklar/tedirginlikler yaratabileceği gibi, bölgede misafir olan diğer gruplarda da huzursuzluk yaratabilmektedir. Yeni gelenlerle birlikte daha fark edilebilir olmak, kaynakları paylaşmak zorunda kalmak gibi endişeler gündeme gelebilmektedir. Bir yere sonradan dâhil olan iki farklı grup arasındaki etkileşimi anlayabilmek adına, kendileri de misafir olan kişilerin diğer misafirler hakkındaki görüşlerini hangi meseleler üzerinden kurduklarını anlamak önemlidir.

Gündelik Karşılaşmalarda Iraklılar ve Suriyeliler

Toplumsal yaşam içinde birbirinden birçok yönden farklılaşan kimlikler bir araya gelmektedir. Bu kimliklerin her birinin belli bir gruba ait olduğu ve ait olunan bu grubun da başka kimliklerin dâhil olduğu grupların ötekisi olduğu varsayılmaktadır. Bu varsayım, çeşitli eylem kalıplarının farklı kategorilere ilintilendirilmesiyle ortaya çıkmaktadır (Bauman, 2003, s.10). Kimlik, var olabilmek için farklılığa ihtiyaç duymakta ve varlığını güvence altına almak için de bu farklılığı ötekiliğe dönüştürmektedir. Ötekilik inşası bilinçli düşünce eşiğinin altında yol aldığından, onunla uzlaşmak için atılacak her bir adım kimliğin mantığında yer etmiş olan inatçı engellerle ve

sosyal örgütlenmenin yapısal kurallarıyla karşılaşmaktadır (Connolly, 2011, s.24). Kimliğin koşullarından biri olan farklılıklar, ötekiler olarak kurgulanan kişilerin dışlanması sürecine de dâhil olmaktadır. Kimliğe yönelik tehdit olarak algılanması sebebiyle husumet yaratma potansiyeli de olan bu farklılıklar, aynı zamanda biz ve onlar ikiliğini de beraberinde getirmektedir (Diken, 1998, s.80).

Bourse (2009, s.55), aynı topluluğa mensup olma bilincinin ancak yabancı hissedilen başka topluluklar karşısında ortaya çıktığını, böylece biz ve onlar ikiliğinin söz konusu olabileceğini öne sürmektedir. Gündelik yaşam içinde bir takım ortak mekânlarda 'bizden' farklı olanlarla karşılaşma durumu yok sayma, dikkat çekme, kimliğini vurgulama veya görünmez olma gibi stratejileri de beraberinde getirmektedir. Bu karşılaşmalarda, çoğunlukla en uygun görülen yöntem, karşılıklı olarak etkileşimden uzak durmaktır. Bauman'a (1998, s.83) göre, temastan kaçınmak tek çıkış yolu olarak görülmekte ancak tam bir kaçınmanın mümkün olduğu durumda bile kaygı ve tereddüt devam etmektedir. Allport (1988, s.264) ise, bu tür karşılaşmalarda sıklık düzeyinin önemli bir değişken olduğunun altını çizmektedir. Gündelik rutin içinde dış grup üyeleriyle yüzeysel bir şekilde gerçekleşen her bir karşılaşma, sıklığı arttıkça olumsuz düşünceleri onaylayan bir işlev de görebilmektedir. Günlük karşılaşmalarda önyargıları pekiştiren işaretlere odaklanılırken, ötekilerle etkileşimi olabildiğince aza indirme stratejileri de gün yüzüne çıkmaya başlamaktadır. Böylece ne dış gruptan biriyle yakın bir ilişki içinde bulunulur, ne de onun kendileriyle etkileşime girmesine izin verilir.

Kendisini ait ve güvende hissettiği evinde olma durumunda kişi, bir ailenin, mahallenin ve arkadaş çevresinin üyesi, evini terk etmek zorunda kaldığında bir yabancıya dönüşmektedir. Burada söz konusu olan ev kavramı kalanlar, yeni gelenler ve ayrılanlarla birlikte sürekli bir değişim göstermekte ve yabancı olma durumu da bu süreçte farklı anlamlar yüklenmektedir. Kişinin kendi evinde deneyimlediği yabancıyla karşılaşma durumu ile evinin uzağındaki başka bir yerde yabancılarla karşılaşması farklıdır. Kişi, kendi evinde karşılaştığı yabancılarla uzaklık ve yakınlık üzerinden ilişki kurarken, sonradan dâhil olduğu yerdeki yabancılıkta ev sahiplerinin misafirperverliğine bel bağlamak zorunda kalmaktadır. Evin dışında gerçekleşen yabancılık durumunda ayrıca, ev ile yeni gelinen yer arasında kurulan bağlantı da ilişkiye dâhil olmaktadır (Ahmed, 2000, s.88).

Savaşlar, iç çatışmalar ve doğal felaketlerin sebep olduğu nüfus hareketleri bir yandan farklı kültürleri bir araya getirirken, diğer yandan toplumsal anlamda birçok sorunu tartışmaya açmaktadır. Yeni gelenlerin ve yerleşik olanların hakları ve sorumlulukları, kaynak paylaşımı ve bu grupların toplumsal konumları sıklıkla tartışılırken, farklı ülkelerden gelen kişilerin yabancı bir ülkedeki etkileşimleri de bu tartışmaların farklı bir boyutunu oluşturmaktadır. Ülkelerinde yaşanan savaş yüzünden Türkiye'ye gelen Suriyeli ve Iraklılar ortak mekânlarda bir araya gelmektedir. Barınma, sağlık, eğitim, sosyal yardımlar, istihdam gibi ihtiyaçların karşılandığı alanlarda

bir araya gelen Iraklı ve Suriyeliler belirli etkileşim örüntüleri sergilemekte, sergilenen bu davranışlar ise kendi içinde değişkenlikler, belirsizlikler ve zıtlıklar içermektedir.

Çoğu zaman ani bir kararla ülkeden ayrılmayı gerektiren mültecilik durumunda kişiler, temel ihtiyaçlarını karşılamak için yardıma gereksinim duyabilmektedir. Iraklı katılımcılardan bazıları, Suriyelilerin de kendileri gibi savaştan çıkıp Türkiye'ye geldiğini ve zor şartlarda yaşamlarını sürdürdüğünü belirttikten sonra her iki grubun da faydalandığı yardımların eşit olmadığını savunmuştur. Katılımcılar, Iraklıların da Suriyelilerin yaşadığı deneyimlere benzer şeyler yaşamasına rağmen mülteci bir grup olarak Suriyelilerin daha çok hakka sahip olmaları düşüncesi üzerinden şikâyetlerini dile getirmiştir. Bir katılımcı bu durumu, “bizi mülteci olarak görmüyorlar” şeklinde ifade etmiştir. Eğitim, sağlık, sosyal yardımlar gibi konularda önceliğin Suriyelilere verildiğini savunan Iraklı katılımcılardan bazıları ise, Suriyeliler geldikten sonra ikinci plana atıldıklarını dile getirmiştir. Katılımcılar bu duruma gerekçe olarak, Suriye’de yaşanan savaşın daha acil çözüm bekleyen, önemli bir kriz olduğunun düşünülmesini öne sürmektedir. Iraklı katılımcıların çoğunluğu yardımların yanında, vatandaşlık hakkı elde etme konusuna da sıklıkla değinmiştir. Katılımcılar, vatandaşlık alma konusunda Suriyelilerin önceliğe sahip olduğunu öne sürmektedir.

Burs için iki kere uğraştım ama olmadı. En çok Suriyeliler alıyorlar. Onlar daha zarar gördüler belki o yüzden. Ama biz de zarar gördük, evimizi bile aldılar. Onlar vatandaşlık aldılar. Bizim öyle bir hakkımız yok. Suriyeli bir arkadaşım var, hemşirelik okudu. Mezun oldu hemen işe aldılar çünkü vatandaşlık aldı. Hastanelerde Suriyelilerden bize göre daha az para alıyorlar. Bizi mülteci olarak görmüyorlar (G13).

Söz konusu mültecilik olduğunda insanların ikilemde kaldığı konuların başında yardımlar gelmektedir. Katılımcılar bir yandan başka bir ülkeye savaş yüzünden sığınan insanların yardıma ihtiyaç duymalarının olağan olduğunu, bu sebeple bu kişilerin temel insani gereksinimlerinin karşılanması gerektiğini savunmaktadır. Diğer yandan bazı katılımcılar ise, bu yardımların sınırları ve diğer ihtiyaç sahipleriyle eşit paylaşımı gibi konuların altını çizmektedir.

Üçüncü ülkeye gidecektik ama aynı zamanda Suriye savaşı başladı. Birincilik Suriyeliler olduğu için biz ertelendik. Suriyeli öğretmenlerin sigortaları hala yatıyor, bizimki durdu. Başka şehre gitmeleri çok kolay. Kendi ülkelerine dönüp gelebiliyorlar. Eğitimleri bedava oluyor, üniversiteleri falan. Yardım da alıyorlar, Kızılay’dan, UNICEF’ten (G6).

Sadece Suriyelilere yardım veriliyor ama tüm aileler için değil. Ben de çok tepkiliydim. Biz de yabancıyız. Onlar destek alıyorlar. Öyle ayrımcılık var. İlaçları ücretsiz alıyorlar. Biz her şeyin dört katını ödüyoruz, Türkler de öyle. Ama Suriyeliler daha az ödüyor. Bize vatandaşlık verilmiyor. Onlara daha kolay vatandaşlık veriliyor. Herhangi bir üniversiteye kayıtlı olduğu zaman vatandaşlık alabilirler. Biz okul için ücret ediyoruz ama Suriyeliler ödemiyor (G7).

Göçmenler/sığınmacılar arasında Suriyelilerin bazı önceliklere sahip olduğunu düşünen katılımcılar, bu durumu özellikle savaş deneyimlerinin anlatımıyla ve Suriye’de yaşanan savaşın görüntülerinin yaygınlığıyla açıklamaktadır. Burada tartışılan, Suriye savaşının daha fazla gündemde tutulması, Suriyelilerin savaşta yaşadıklarının daha görünür olmasıdır. Kendileri de savaşı yaşamış kişiler olarak katılımcılar, yaşanan savaşlar arasında bir hiyerarşinin varlığından söz etmektedir. Katılımcıların savunduğu, mülteci kavramının içerdiği acı çekme ve zulüm görme gibi kavramların Suriyeliler için daha sık dile getirilirken, bazı durumlarda diğer mülteci gruplarının savaştan kaçarak Türkiye’ye sığındıklarının gözden kaçırıldığıdır. Savaş mağduriyetinin daha fazla yansıtıldığı kişilerin mülteci/sığınmacı kavramının içerdiği anlamlara da daha yakın olduğu düşünülmektedir.

Onlar da savaştan geldiler. Ama bizim önceliğimiz vardı. Biz onlardan önceden geldik. Yine biz savaştan geldik. Ama burada önceliği Suriyelilere verdiler (G14).

Eşit dağılsın en azından. Onlar da kolay bir şey yaşamıyorlar. Biz de 30 yıldır savaştayız. Bizim de durumlarımız iyi değil hatta daha berbat (G8).

Sokakta yaşayan, zor durumda olan bir sürü mülteci var. Türk vatandaşlar bile bu Covid döneminde çok sıkıntılar yaşadı. O yardımlardan daha iyi birileri yararlanabilirdi (G2).

Yabancı olanın herhangi bir olay karşısında, bu olaya müdahil olmasa dahi suçlanma ve kötü muameleye uğrama riski vardır. Kearney’e (2012, s.87) göre, aşına olunmayana kötü yaftası yapıştırıp, farklılığı kolektif kimliğe yönelik bir tehdit olarak nitelendirme ise ardından düşmanlıkları getirmektedir. Katılımcılara, gündelik yaşam içinde Suriyeli birinin sırf Suriyeli olduğu için maruz kaldığı kötü bir muameleye şahit olup olmadıkları sorulmuştur. Katılımcıların bazıları, Iraklıların ve Suriyelilerin gündelik ilişkiler içinde farklı muamelelerle karşı karşıya kalabileceğini belirtmiştir. Bu noktada Iraklı katılımcılar, herhangi bir tepkiyle karşılaşmamak için Suriyeli değil de Iraklı oldukları mesajını karşı tarafa verecek stratejiler geliştirmek durumunda kaldıklarını dile getirmiştir. Kadın bir katılımcı, özellikle eşarp bağlama konusunda dikkat ettiğini, Suriyeli imajı vermemeye çalıştığını ifade etmiştir. Katılımcıların birçoğunun dile getirdiği, herhangi bir etkileşime girdiklerinde Iraklı olduklarını peşinen söyledikleridir.

Türkler onlara başka bir bakışla bakıyorlar. Belki onlar burada daha fazla oldukları için. Iraklılar için daha saygılı diyorlar. Suriyeli bir arkadaşına bazı Türk arkadaşlar kötü şeyler söyledi. Bize burs çıkmıyor sadece Suriyelilere çıkıyor falan dediler. Bir arkadaş da beni kastederek, o burada, ona ayıp oluyor dedi. Onlar da yok o zaten Iraklı dedi. Anamızın, babamızın maaşından kesip Suriyelilere veriyorlar dediler. Suriyeli değilim ama benim zoruma gitti (G16).

İnsanlar eylemlerini bir grubun bütün olarak ele alındığı kategorileştirmelere uygun şekilde biçimlendirirken bireysel farklılıklar çoğu zaman göz ardı edilmektedir. (Allport, 1988, s.7; Bourse, 2009, s.115; Park, 1950, s.232). Genellemeler, karşılaşılan kişileri kendi özgünlüğü içinde değerlendirmeyi zorlaştırırken, ötekiler olarak belirlenen kişilere toptan bir şekilde nitelikler ve kusurlar atfetme eğilimini pekiştirmektedir. Bir kişinin bir ulusa, etnik bir yapıya veya dini bir topluluğa dâhil olması, diğerlerinin gözünde o kişinin belirli bir kategorinin tipik bir ögesi olarak belirlenmesine sebep olmaktadır. Belirlenen bu kategoriler, önyargılar şeklinde temellenen bir sistematikleştirmeye etiketlenmektedir. Ötekini önyargı aracılığıyla tanımlama, özellikle yabancılar söz konusu olduğunda ortaya çıkmaktadır. (Bourse, 2009, s.116). Yabancıların bireyselliği, bulunduğu kategorinin içinde kaybolurken, bu kategori varlığını korudukça, yabancıların bu yükten kurtulması neredeyse olanaksızdır (Bauman, 2003, s.98). Goffman (2017, s.59) beden duruşu, giyim, konuşma tarzı gibi unsurlar yoluyla kişinin kendini başkalarına sunduğunu, uygun ya da uygunsuz bazı özelliklere sahip biri olduğunu da çevreye gösterdiğini savunmaktadır. Katılımcıların bazıları Arapça konuşmalarından, Iraklı kadınların belirli bir türde başlarını örtmesinden ya da diğer giyim kuşam tarzlarından dolayı Suriyeli sanıldıklarını ve kötü muameleye maruz kaldıklarını belirtmiştir. Katılımcılar, yerli halkla etkileşime girdiklerinde kötü bir muameleyle karşılaşmamak için peşinen Iraklı olduklarını söyleme gibi stratejiler geliştirdiklerini ifade etmiştir. Burada söz konusu olan, birçokları için “uygunsuz” görülen kimlikten değil de daha makbul olana ait olunduğunun altının çizilmesidir.

İnsanlar Arapça duyunca direk Suriyeli diye düşünüyor. Sormuyor Iraklı mı Suriyeli mi? Bazen Suriyeli olduğumu sanıyorlar, hakaret ediyorlar. Okulda da oluyor, Iraklıyım dediğimde değişiyorlar. O yüzden hep söylüyorum Iraklıyım, Suriyeli değilim diye. Çok kötü bir şey ama mecbur kalıyorum (G7).

Farklı kültürel tarihe sahip kişilerin karşılaşmaları ile birlikte var olduğu düşünülen farklılıkların vurgulanması genel bir eğilimdir. Burada önemli olan, bu farklılıkların uzlaşmazlıklara yol açıp açmadığıdır. Herhangi bir grup içinde bile farklılıklar söz konusu iken, gruplar arasında belirli farklılıkların olması kaçınılmazdır. Gruplar arasındaki bu farklılıklar tek başına bölücü ve ayırıcı değildir, düşmanlık yaratmazlar ancak ön yargılı insanlar altı çizilen farklılıkların diğer grup üyelerinin uygunsuz davranışları sebebiyle ortaya çıktığını düşünebilmektedir. Kişiler, kendi gruplarını diğerlerinden ayırmak için kullandıkları özelliklere dair bazı ipuçlarına sahip olabilirler

ancak çoğu zaman bunlar abartılarak ön yargıları beslemek için kullanılmaktadır. Önyargılı kişi olumsuz gördüğü bütün farklılıkları bu kişilere atfederken, bu özelliklere kendini ait hissettiği grubun da sahip olabileceği gerçeğini ise gözden kaçırmaktadır (Allport, 1988, s.87).

Iraklı katılımcılara, Iraklılar ile Suriyeliler arasındaki farklılıklar sorulduğunda, öne çıkan farklılıklar arasında yeme-içme alışkanlıkları, yaşam tarzı, başörtüsü takma şekilleri, giyim-kuşam sayılmıştır. Üniversite öğrencisi kadın bir katılımcı, yeme-içme alışkanlıkları açısından gördüğü farklılığı, "Suriyeliler çoğunlukla geç kalkıyorlar. Bu yüzden kahvaltı yapmıyorlar, günde iki öğün yiyorlar" şeklinde ifade etmiştir. Katılımcı, ders saatleri açısından da sınıftaki Suriyeli öğrencilerin geç saatte dersin başlamasını istemesinden ötürü uyumsuzluk çıktığını dile getirmiştir. Iraklı katılımcılar Suriyeliler ile aralarındaki farkları sıralarken sıklıkla vatana bağlılık, vatana sahip çıkma konularına değinmiştir. Vatansızlık konusunun altını çizen katılımcılar, Iraklıların Suriyelilere göre daha vatansız olduğunu öne sürmektedir. Burada dikkat çeken nokta, katılımcıların bizimkiler ve diğerleri arasındaki farklılıklar konusunda kötülük atfettikleri özellikleri çoğunlukla diğerleri olarak gördükleri Suriyelilerle ilişkilendirmesidir.

Iraklılar çok misafirperverdir. Fakir olsun, zengin olsun. Biri kapını çalarsa, onun yemeğini, içmeğini tamamlamadan kapıdan çıkarmazlar. Suriyeliler birine selam vermezler, ondan bir çıkarı olmazsa. Onların terbiyesizlikleri, saygısızlıkları, gittikleri yerin kuralına uymamaları. Bir yere yerleştiklerinde orada kendi kültürleri ne ise, kuralları ne ise onu her yere yayıyorlar (G9).

Çok rahat tipler. Kafaya bir şey takmıyorlar. Geldik, bitti. Irak'ta da bir sürü savaş oldu ama çok nadir bir Iraklı tanıyorum böyle. Bir şey istedin mi en üstünü istiyorlar. Iraklılar çalışmayı çok severler. Biz rahat değiliz onlar gibi (G2).

Çok hırslılar, rahatlar, umursamazlar. Bir Suriyeli ile karşılaştığım zaman geri planda kalmaya çalışıyorum. Çünkü gördüğümüz çok şey var yani güvenmememiz gerektiğini anladım (G14).

Onların savaşı olduğundan beri geri dönen çok olmadı. Ama Irak'ta kaç tane savaş oldu kimse ülkeyi terk etmedi. Çok az çıkan oldu. Daha vatansız buluyorum bizimkileri (G18).

Bauman (2016, s.8), kategorilere ayırma sürecini dostlar, düşmanlar ve yabancılar üzerinden tartışmaktadır. Gündelik yaşam içinde kişiler sokakta, iş yerlerinde ve diğer kamusal alanlarda karşılaştıkları insanları dostlar veya düşmanlar olarak ayırmakta ve onlara yönelik tavırlarını bu sınıflamaya göre belirlemektedir. Ancak yabancılar

söz konusu olduğunda, onların davranışlarını okumaya ve anlamaya dair çok az bilgiye sahip olduğundan, bir eylemdeki niyetlerinin ve bir sonraki davranışlarının ne olduğu kestirilemeyebilir. Böyle bir belirsizlik ise, çoğu durumda tehdit algısını da beraberinde getirebilmektedir. Yabancı olarak görülenler hakkında o kadar az şey bilinir ki, onlarla ancak yüzeysel ve üstünkörü etkileşimlere girilmektedir. Ancak bu yüzeysel etkileşim sonunda bile kişi, diğerlerini çok iyi tanıdığını iddia edebilmektedir. Kategorilere ayırma söz konusu olduğunda iyilik benzerlik ile eşit sayılırken, kötülük çoğu zaman dışsallık ile anılmaktadır (Kearney, 2012, s.87).

Iraklı katılımcılara, Türkiye'deki karşılaşmaları ve varsa daha önceki yaşam deneyimlerine dayanarak Suriyeliler ve Iraklılar arasındaki benzerlikler sorulmuştur. Katılımcıların dile getirdiği benzerlikler arasında öncelikle Arap dili ve Arap kültürü gelmektedir. Arap kimliğini benzerlikler noktasında öne çıkaran katılımcılar, buradan Arapçanın Kur'an dili olduğunu dile getirerek iki grup arasında dini ortaklıklar olduğunu vurgulamıştır. Adetlerde, evlilik geleneklerinde ve aile yapısında var olduğu düşünülen benzerlikler de en çok ifade edilenler arasındadır. Aile yapısında benzerlik olduğunu ifade eden kadın bir katılımcı, Iraklı bazı ailelerde kadınların çalıştırılmadığını, bu durumun bazı Suriyeli ailelerde de geçerli olduğunu savunmuştur. Farklılıklar arasında dile getirilen giyim-kuşam şekli ve yeme alışkanlıkları, bazı Iraklı katılımcılar tarafından ise Suriyeliler ve Iraklılar arasındaki ortaklıklar arasında sayılmıştır. Savaş deneyimleri ise, iki grup arasındaki benzerlikler arasında en sık dile getirilen ifade olmuştur.

Iraklı katılımcıların bir kısmı, Suriyelilerden daha önce Türkiye'ye geldiklerini belirtmiştir. Bu katılımcılar çoğunlukla, Amerikan işgalini takip eden 2003-2008 yılları arasında Türkiye'ye geldiklerini belirtmiştir. Bu dönem gelen Iraklılar, Suriyelilerin gelmesiyle Türkiye'de meydana geldiğini düşündükleri değişimlerden de söz etmişlerdir. Değişimlerden söz eden katılımcılar, Suriyelilerin gelmesinden önce ulaşmakta zorlandıkları temel ihtiyaçlardan, Suriyelilere tanınan haklar neticesinde kendilerinin de yararlandığını dile getirmiştir. Bazı katılımcılar ise, toplumdaki birçok aksaklığı Suriyelilerin gelmesine bağlamaktadır. Bu doğrultuda ifadelerde bulunan katılımcılar, "Suriyeliler Türkiye vatandaşlarının da hakkına giriyorlar" şeklinde cümleler kurmuşlardır.

Kaç senedir Türkiye'de yaşıyorum. Hala Türk vatandaşlığı almadık. Çünkü başvuru ihtimali yoktu. Suriyeliler geldikten sonra böyle bir hak oldu. Bu yüzden yeni yeni başvurmaya başladık vatandaşlığa. Suriyeliler geldikten sonra daha çok okuma sahibi olduk. Suriyeliler için açılan okullara gittik (G10).

Her şey pahalandı. Onlar olmasaydı belki hayat daha normal olabilirdi. Çünkü onların sayısı baya çok (G15).

Irak'ın Amerikan işgali sonrasında yaşanan kaos ortamından dolayı Suriye'ye göç eden bazı katılımcılar, Suriye'deki deneyimlerini dile getirmiştir. Suriye'deki mültecilik deneyimlerinden söz eden katılımcılar olduğu gibi, duyduklarını dile getiren katılımcılar da olmuştur. Katılımcılar Suriye'deki deneyimlerinden söz ederken çoğunlukla kötü olayların altını çizmiştir. Kadınların istismar tehlikesiyle karşı karşıya kalması mültecilik ve savaş deneyimlerinin bir parçasını oluştururken, dünya üzerindeki birçok mülteci kadın bu tür tehditlere karşı savunmasız durumda kalmaktadır. Katılımcıların bazıları Türkiye'deki Suriyeli kadınların, Suriye'deki Iraklı kadınlarla benzer sorunlar yaşadıklarını öne sürerek, bu durumu "yaşattığını yaşama" üzerinden gerekçelendirmektedir.

Çok insanlar Irak'ta yaşam kalmadı, Suriye'ye çıktılar. Suriye'de parası pulu olan yaşadı. Bizim oradaki kızlara sahip çıkmadılar. Kötü şeylere yönlendirdiler. Duyduğumuza göre, bazı caddeler varmış, Iraklı caddesi diyorlarmış oraya. İstismar, uyuşturucu, her şeyi yaptılar. O yüzden Suriyelileri görünce diyorum ki, siz eskiden bunu yaptınız. Şimdi sizin başınıza aynı yaptığınız geliyor. Yaptılar, şimdi yaptıklarını yiyorlar (G4).

Terk ettik evimizi Suriye'ye gittik. Orada iki yıl kaldık. Orada yaşadıklarımızı hatırlamak bile zoruma gidiyor. Çünkü orada gerçekten çok hakarete uğramıştık. Bir daire kiraladık. Suriyelilere 1000'e veriyorlardı, bize 5000'e veriyorlardı. Çünkü biz Iraklıyız, bizim paramız var. Öyle düşünüyorlardı. Böyle düşünce hala var onlarda. Ama burası onların ülkesi olmadığı için bir tık daha az. Ama Suriyeliler içinde iyi insanlar da var. Bilgisayar dükkânı açmıştık Suriye'de. Daha çok ucuz sattığımız için malları, gelip kırdılar her şeyi. Bazı Suriyeliler bizim tarafımızı tutmuşlardı. Polise gittiler, şahitlik yaptılar. Suriyeli arkadaşlarım diyorlar ki, size yaşattıklarımızı, biz şimdi yaşıyoruz (G7).

Bir yıla yakın kaldım Suriye'de. Buradaki yaşam tarzlarıyla Suriye'deki yaşamları hemen hemen aynı. Hiç değiştirmiyorlar, geldikleri yeri kendilerine benzetmeye çalışıyorlar (G8).

Ben küçükken Irak'ta çok Suriyeli lafı geçmezdi. Suriye bizim için gezilebilecek, tozulabilecek, çok ucuz bir ülkeydi. Güzel bir ülke. Dil açısından çok farklı gelirdi bana. O kadar oturduk, kalktık, beraber yaşadık. İlgimi çekmiyorlar (G5).

Kendi ülkeleri içinde yer değiştiren ya da komşu ülkelere sığınan Iraklıların sayısı 2007 yılında zirveye ulaşırken, bu dönem Iraklıların büyük kısmı Suriye'ye yönelmiştir. Danış'a göre (2009, s.62), 2003 sonrasında Iraklılara kapılarını açan Suriye, gelenlerin sayısı aşırı şekilde artıp, ekonomide ağır hasar yaratınca, kendi çıkarlarına öncelik veren bir tavır değişikliğine giderek Iraklıların vize muafiyetini feshetmiştir. Bu dönemde Iraklılar, diğer birçok mülteci grubun da maruz kalabileceği "yük, güvenlik riski ve sorun kaynağı" olarak görülme durumuyla karşı

karşıya kalmıştır. Arap dayanışmasının bir kalıntısı olarak Iraklılar bu tarihe kadar, ikameti sınırlı tutulan yabancılar gibi değil de, “Suriyeli olmayan Araplar” olarak görülmekte ve vizeye ihtiyaç olmadan Suriye’ye girebilmekteydi. Bu vize muafiyeti sayesinde Suriye, bölgenin en kalabalık Iraklı mülteci nüfusuna ev sahipliği yapmaktaydı. Chatelard’ın (2009, s.26) belirttiği üzere, Pan-Arabizm ideolojisinin devamı olarak Iraklılar Suriye’de, Suriye vatandaşlarının yararlandığı sosyal haklardan yararlanabilmekteydi. Ancak sonradan getirilen vize muafiyetiyle bu durum değişmiştir. Iraklıların bir kısmının Suriye’de yaşadıkları mültecilik deneyimlerine bakıldığında, tarihsel ve toplumsal süreçlerin farklılık göstermesine rağmen kişilerin başka ülkelerde sığınma deneyimlerinin oldukça benzerlikler sergilediği görülmektedir. Ev sahibi topluluk açısından da, göç hareketlerinin başlangıcında özellikle de belirli ortaklıklar üzerinden kurulan (din kardeşliği gibi) misafirperverlik zaman geçtikçe farklı toplumsal reflekslere yol açabilmektedir.

Sonuç

İnsanlar göç ettiklerinde sadece yaşam alanlarını değiştirmezler, aynı zamanda kendilerinden farklı toplumsal kuralları olan kişilerle de bir araya gelmektedirler. Bu karşılaşmalar bir yandan stres yüklü olabilirken, belirli ortaklıkların bulunmasıyla eşik görevi de görebilmektedir. Gündelik yaşam içinde görünür olan ve fark edilebilen mültecilerden çoğunlukla vardıkları yerin kurallarına uymaları ve sorun çıkarmamaları beklenmektedir. Ancak uyum konusu oldukça belirsiz ve birbirine tezat unsurları da içerebilmektedir. Mülteci grupların gittikleri ülkelerde yerli halktan bazı kişilerin dikkatini çekmesi ve bu kişiler tarafından tehdit olarak görülmesi olasıdır. Türkiye’de yaşayan Iraklı ya da Suriyelilerin sorun olarak görülmeleri yerli halk-göçmen ilişkisinin yalnızca bir örneğini oluşturmaktadır. Yerli halk ile mülteciler arasında gelişme potansiyeline sahip bu durumun mülteci grupların kendi aralarında da meydana gelme olasılığı vardır.

Gündelik söylemde, özellikle de sosyal medyada sıklıkla yer bulan Suriyeliler, ülkeye kabullerinden gündelik yaşamda görünür olmalarına, barınma, sağlık, eğitim, istihdam gibi temas noktalarında maruz kaldıkları ayrımcı tutumlar ya da sahip oldukları düşünülen ayrıcalıklara kadar geniş bir yelpazede zaman zaman birbiriyle çelişen yaklaşımlarla ele alınmaktadır. Bu yaklaşımlara çoğu zaman Suriyeli karşıtı söylem de eşlik etmektedir. Mülteci karşıtlığının bazı durumlarda Suriyeliler üzerinden sürdürüldüğü bu söyleme, kendileri de mülteci olan Iraklıların katılımları veya karşıt tutumları üzerinde durulması gereken konulardan birini oluşturmaktadır. Iraklıların Suriyeliler ile olan etkileşimlerini değerlendirirken en fazla altını çizdikleri konu savaş olmuştur. Savaşı deneyimlemiş iki farklı grup olarak homojen bir Iraklı nüfusundan bahsedilemeyeceği gibi tek bir Suriyeli tipinden de bahsedilemez. Aynı gruba dâhil olan kişiler arasında bile farklılıklar söz konusu iken, gruplar arasında belirli derecelerde farklılıkların olması olasıdır. Farklılıklar ve benzerlikler söz konusu olduğunda katılımcıların çoğunlukla iki grup arasındaki farklılıkları vurgulama eğiliminde olduğu görülmüştür. Katılımcılar iki grup

arasında gördükleri farklılıkları çeşitlendirirken, benzerlikler konusunda din ve dil gibi genel ve sınırlı sayıda nitelik üzerinden değerlendirme yapmaktadır. Farklılıkların özellikle altının çizildiği, etkileşimin en aza indirildiği durumlarda önyargıların dolaşıma sokulması da kolaylaşmaktadır.

Iraklıların ve Suriyelilerin ortaklaştığı konulardan birini çeşitli sebeplerle sınırlar ve statüler arasında yer değiştirmek durumunda kalmaları oluşturmaktadır. Suriye ve Irak, komşu iki ülke olarak değişen savaş dönemlerinde birbirlerinin vatandaşını sığınmacı olarak ülkelerine kabul etmiştir. Savaştan kaçan bir Suriyelinin Irak'ı ya da bir Iraklının Suriye'yi sığınılacak ülke olarak seçmesinin altında birçok neden vardır. Bu kişiler öncelikle ulaşımın kolay olması, sınırların açık olması, etnik, dini ve dilsel açıdan ortaklıklar bulunması ve ülkede yaşayan tanıdıkların/akrabaların varlığı gibi sebeplerle bu ülkelerin sınırlarından geçmişlerdir. Benzer nedenlerin yine Türkiye'ye gelen Iraklı ve Suriyeli mülteciler için de geçerli olduğu söylenebilir.

Iraklılar ve Suriyelilerin Türkiye'de paylaştıkları mekânlardaki karşılaşmaları etkileşim, çekişme, dayanışma, dışlama ve alışveriş gibi çeşitli stratejileri de beraberinde getirmektedir. Gündelik rutin içinde karşılaşılan yabancıyı tanımlayabilmek için tarihsel arka plana ihtiyaç vardır. Iraklılar ve Suriyeliler ilişkisi örneğinde bu durum, iki ülkenin geçmişten getirdiği bazı ortak olaylar üzerinden ilerlemektedir. Ancak komşu iki ülkenin vatandaşlarıyken, savaş sebebiyle ülkelerinden ayrılarak başka bir ülkede karşılaşan kişilerin geçmiş deneyimlerinde bazı değişimler yaşanabilmektedir. Iraklı katılımcılar arasında, özellikle de 2003 yılında Irak'ın işgalinden sonra Suriye'ye göç ettiğini belirtenler olmuştur. Suriye'deki yaşamlarından söz ederken çoğunlukla olumsuz deneyimlerinden söz eden katılımcıların yanında, tanıdığı kişilerin deneyimlerini aktaran katılımcılar da vardır. Suriye'de yaşadıkları süre boyunca kötü tecrübeler yaşadığını belirten katılımcılar, benzer olayları Türkiye'de yaşayan Suriyelilerin de deneyimlediğini belirterek, bu durumu yaşattığını yaşamak şeklinde nitelemektedir. Komşu iki ülke vatandaşı olan, benzer savaş ve mültecilik deneyimlerini paylaşan, birbirlerinin savaşından etkilenen kişiler olarak Suriyeliler ve Iraklılar farklı bir ülke olarak Türkiye'de de ortak bir gündelik yaşamı paylaşmaktadır. Ancak bu paylaşımın, çoğu zaman yüzeysel olduğu ve önyargı oluşturma potansiyeline sahip olduğu görülmektedir.

Iraklı katılımcılar, Suriyeli kişilerle ilgili tanımlamalarını savaş kavramı üzerinden dile getirmiştir. Ülkelerinin tarihinde savaşların kilit rol oynadığı Iraklı katılımcılar, Suriye'de süren savaşı kendi ülkelerinde yaşanan savaşlarla kıyaslamaktadır. Burada en çok vurgulanan, iki ülkede yaşanan savaşların farklı olduğudur. Katılımcılar, Irak'ın başka bir ülke tarafından işgal edildiğini, Suriyelilerin ise kendi aralarında çatıştıklarını ifade etmiştir. Burada dikkat çeken nokta, Iraklı katılımcıların bazılarının Irak'ta ve Suriye'de yaşanan savaşlar arasında bu şekilde bir hiyerarşi kurmaları olmuştur. Savaş, Iraklı katılımcıların Suriyeliler ile ilgili en fazla dile getirdikleri konu olmakla birlikte en fazla ikileme düşükleri konudur. Katılımcılar, savaştan çıkıp gelen insanlara yardım

etmenin gerekliliğinden söz ederken, Suriyeliler ile kendilerinin eşit oranda yardım almadıklarını savunmaktadır. Yardımlar konusunda katılımcılar, bir yandan Suriyelilerin savaşta yaşamış olabilecekleri kötü tecrübelerden söz ederek merhamet vurgusu yaparken, diğer yandan Suriyelilerin gelişi ile birlikte diğer mülteci grupların geri planda kaldığını belirtmiştir. Yardımların eşit olmadığını belirten katılımcılar, üniversite öğrencilerine dağıtılan burslar konusunda da Suriyeli üniversite öğrencilerinin önceliğe sahip olduğunu ifade etmiştir. Vatandaşlık konusu ise, katılımcıların birçoğu tarafından dile getirilerek, Suriyelilerin vatandaşlık almada ayrıcalığa sahip olduğu savunulmuştur. Bu tartışmaların yanında bazı katılımcılar ise, Suriyelilere tanınan haklardan kendilerinin de faydalandığını belirtmiştir. Suriyelilerin eğitim ihtiyaçlarının giderilmesi için uygulanan politikalar sayesinde, Suriyeliler gelmeden önce zorlandıkları eğitim olanaklarından daha kolay yararlanabilir olmalarından söz etmişlerdir. Suriyelilerin gelmesinden önce Türkiye’de bulunan bazı Iraklı katılımcılar ise, yaşanan bazı aksaklıkları Suriyelilere bağlamaktadır. Suriyeliler olmasaydı Avrupa’ya daha kolay gidebileceklerini, Suriye savaşının daha büyük bir kriz olarak görülmesinden dolayı Avrupa’nın öncelikle Suriyelileri kabul ettiğini ve Türkiye’de de fiyatların artmasının sebebinin Suriyeliler olduğunu savunan katılımcılar çoğunluktadır. Bunun yanında, Suriyelilerin yerli halktan bazı kişiler tarafından kötü muameleye ve ayrımcılığa uğradıklarını, kendileri de böyle bir tavırla karşılaşmamak için ilk olarak Iraklı olduklarının altını çizdiklerini belirten katılımcılar olmuştur.

Mültecilik, savaş ve başka bir ülkede yaşama deneyimleri ile birlikte düşünüldüğünde Iraklılar ve Suriyeliler arasındaki ilişkinin, ‘misafir misafiri sevmez, ev sahibi ikisini de sevmez’ sözünü birçok noktada doğruladığı söylenebilir. Kısıtlı kaynaklardan yararlanan kişilerin artması, yeni gelenlerle birlikte özellikle yerli halkın gözüne batmaya başlama, öncesinde sahip olunan hakların ertelenmesi rahatsızlığın sebeplerinden bazılarını oluşturmaktadır. Özellikle de Suriyelilerin varışlarından önce Türkiye’de bulunma durumunda Suriyelilerden öncesi ve sonrası karşılaştırması yapılarak yaşamın daha da zorlaştığı vurgulanmaktadır. Ortak deneyimlerin ve benzeşen özelliklerin çoğu zaman göz ardı edildiği bu süreçte, ötekiler çoğunlukla farklılıkla ancak daha aşağı ve zararlı olanlarla tanımlanmaktadır. Biz ve diğerleri olgusunun bir örneğini oluşturan Iraklılar ve Suriyelilerin gündelik karşılaşmalarına bakıldığında ise, etkileşimin olabildiğince az tutulurken ön yargıların yaygın bir hal aldığı görülmektedir.

Kaynakça

- Ahmed, S. (2000). *Strange encounters. Embodied others in post-coloniality*. New York:Routledge
- Allport, G.W. (1988). *The nature of prejudice*. Massachusetts: Addison-Wesley Publishing Company.
- Bauman, Z. (1998). *Postmodern etik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z. (2003). *Modernlik ve müphemlik*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Bauman, Z. (2016). *Strangers at our door*. Cambridge: Polity Press.
- Bourse, M. (2009). *Melezliğe övgü*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Chatelard, G. (2009). *Migration from Iraq between the Gulf and the Iraq wars (1990-2003): Historical and sociospatial dimensions*. Araştırma Raporu. Hal
- Connolly, W.E. (2011). *Kimlik ve farklılık*. Siyasetin açmazlarına dair demokratik çözüm önerileri. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Creswell, J. W. (2007). *Qualitative inquiry and research design. Choosing among five approaches*. California: Sage Publications.
- Danış, D. (2007). İstanbul'daki Iraklı göçmenlerin parçalı eklemlenme sürecinde toplumsal ağlar. Pusch, B. & Wilkoszewski, T. (Der.) *Türkiye'ye uluslararası göç: Toplumsal koşullar - bireysel yaşamlar* içinde (ss.191-224). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Danış, D. (2009). Arap dayanışması çözülürken: Suriye, Ürdün ve Lübnan'da Iraklı mülteciler. *Ortadoğu Analiz*, 1(9), 57-65.
- Diken, B. (1998). *Strangers, ambivalence and social theory*. London: Ashgate Publishing Limited.
- Erdoğan, M. (2020). *Syrians barometer 2019: A framework for achieving social cohesion with Syrians in Turkey*. Araştırma Raporu. Turkish-German University Migration and Integration Research Centre.
- Erich, R. (2014). *Inside Syria. The backstory of their civil war and what the world can expect*. New York: Prometheus Books.
- Fisk, R. , Cockburn, P.& Sengupta, K. (2015). *Suriye cehenneme düşüş*. İstanbul: Matbuat Yayın.
- Goffman, E. (2017). *Etkileşim ritüelleri. Yüz yüze davranış üzerine denemeler*. Ankara: Heretik Yayınları.
- Göç İdaresi Başkanlığı (GİB), (2022). İstatistikler. Erişim tarihi: 11.06.2023, <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>
- Human Rights Council, (2018) *Report of the special rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions on her mission to Iraq*
- IOM, (2018). Iraq displacement crisis 2014-2017. Erişim tarihi: 07.06.2023, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/IOM-Iraq_Displacement_Crisis_2014-2017.pdf.
- IOM, (2022). *World migration report 2022*. Erişim tarihi: 03.06.2023, <https://worldmigrationreport.iom.int/>

- İçduygu, A. & Aksel Bayraktar, D. (2013). "Turkish migration policies: A critical historical retrospective". *Perceptions*, 18(3), 167-190.
- Kaynak, M. (1992). *The Iraqi asylum seekers and Türkiye (1988-1991)*. Ankara: Tanmak Yayınları.
- Kearney, R. (2012). *Yabancılar, tanrılar ve canavarlar. Ötekiliği yorumlamak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- McHugo, J. (2015). *Syria. A recent history*. London: Saqi Books.
- Mülteciler Derneği, (2023). *Türkiye'deki Suriyeli sayısı*. Erişim tarihi: 11.06.2023, <https://multeciler.org.tr/turkiyedeki-suriyeli-sayisi/>
- ORSAM, (2010). *Irak'tan İrağa: 2003 sonrası Irak'tan komşu ülkelere ve Türkiye'ye yönelik göçler*. Erişim tarihi: 23.04.2023 <https://www.orsam.org.tr/tr/irak-tan-iraga-2003-sonrasi-irak-tan-komsu-ulkelere-ve-turkiye-ye-yonelik-gocler/>
- Park, R.E. (1950). *Race and culture*. New York: The Free Press.
- Regional Refugee and Resilience Plan (3RP), (2022). *Regional strategic overview*. Erişim tarihi: 03.03.2023, https://reliefweb.int/sites/reliefweb.int/files/resources/RSO2022_0.pdf
- Siklawi, R. (2016). 'Iraq between 1990 and 2015. Dimensions of conflict'. *International Journal of Contemporary Iraqi Studies* 10(3), 263-273.
- Sontag, S. (2004). *Başkalarının acısına bakmak*. İstanbul: Agora Kitaplığı
- UNHCR, (2006). *Return advisory and position on international protection needs of Iraqis outside Iraq*. Araştırma Raporu.
- UNHCR, (2019). *Irak Cumhuriyeti'nden kaçan insanlarla ilgili uluslararası koruma konusunda dikkate alınması gereken hususlar*. Erişim tarihi: 19.02.2023, <https://www.refworld.org/cgi-bin/texis/vtx/rwmain/opendocpdf.pdf?reldoc=y&docid=60361b824>
- Üstübici, A. (2020). Görünmezlikten görünürlüğe: İstanbul'un kent dokusunda göçmenlik ve mültecilik deneyimleri. *İmgelem*. 4(7), 273-298.
- Yıldız, İ. (2018). *Türkiye'ye uluslararası göçler ve Türkiye'nin göç politikası*. İstanbul: Kırmızı Çatı Yayınları.